

mokrácia. az igazi demokrácia életet, életet, szabadságot hirdető mása... Nem is tagadja ezt, mert nem tagadhatja ennek a rendszernek egyetlen ellensége sem. A reakció csak kétségbevonja, hogy a film valóban vetítésre is kerül. A reakció kezességet követel, kezességért kiált. »Nem látja biztosítottnak a program keresztülvitelét.«

1941-ben maroknyi ember emelte öklét a világ leghatalmasabb hadserege ellen. A reakció akkor sem tudott hinni és bízni. S ez a maroknyi ember torhetetlen hitével, háálmegevetésével és népi demokráciájával tengert szabadtított a gyűlölködő tömegére és elsöpörte, mint vihar a futóhomokot. Azok, akik ma itt a nép akaratából és a nép segítségével irányítják az új, az egyetlen igaz demokrácia életét, vérfürdőben, tűzben, viharban, rongyos ruhában, talpatlan lábbalival, pusztakézével, zsákmányolt fegyverrel, darab kenyérral, vagy anélkül, győzelemre vitték *minden ember egyenlőségét, minden ember jogát a munkához és munkájáért a méltó élethez*, ma és holnap, a béke korszakában nem lesznek gyengébbek, nem is lehetnek azok. Nem lehetnek, mert bebizonyították, hogy nem magukért, hanem az emberiségért életüket áldozzák. Kezességet adtak, vériükkel felelnek azért, hogy jövőnk jobb, szebb és boldogabb lesz. A legszebb és legboldogabb, amit ember elérhet, mert mindenkinek egyformán méri a földi világ legnagyobb és egyetlen kincsét — munkát és kenyeret.

1941 TELÉN

Irta: Nádor Kató

Hetek óta rémület ülte meg a várost. Az utcák üresek, a környező falvakból még véletlenül sem téved be senki. A kifosztott üzletekben nincs árú, az élelem elfogyott. A mészárszékek ajtajain nehéz lakatok és az élelmiszerüzletek, gyümölcsös és zöldségárús bódék behavazott kilincsét sem érintette emberi kéz. A piszkos ablakok mögött mindenütt üres polcok és kosarak. A valamikor népes piacér is kihalt, sehol egy kocsis a nemrég még gyümölcstől, főzeléktől roskadó asztalokról eltűnt minden. Az asszonyok karjukon üres kosarakkal idegesen, szaladgálnak fel és alá az üres piacon, hátha mégis találnak valamit, a város egyik végétől a másikig, remélve, hogy valaki majd csak bemerészkedik a falvakból.

Végre feltűnik egy asszony, aki kevés krumplit visz szatyrában. Lépten nyomon megállítják izgatott hangok. »Hol vette? Hol lehet kapni?« Alig győzi mondogatni »A sógornómtól kaptam, de hogy ad el, neki magának sincs, nekem is csak azért adott, mert beteg a gyermekem.

Az utcákon csak asszonyokat látni, a férfiak eltűntek, összeszedték valamennyit és munkára hajtották őket. A férfilakóság nagy része ott dolgozik a repülőtéren, németek őrizete mellett, térdig sárban-vízben fizes és élelem nélkül. A fardatokat puskatussal és korbáccsal serkentik gyorsabb mozgásra. De a németeken is úrrá lett a rémület. Tankjaik és stukáik védelme ellenére, fogvacogva remegnek meg, még a »partizán« szó hallatára is. Kihajítják az embereket az utak mellé. Ott 500 méterig kivágnak minden fát, bokrot, leszedetik a kukorica szárát, elrendelik, hogy az utak mentén a jövőben csak krumplit szabad ültetni, nehogy megbújhasson ott valaki.

Amióta a partizánok belöttek a piacig, a németek sem nagyon mutatkoznak, a hídon túlra meg egyáltalán nem merészkednek.

A vonatok már hat hét óta nem közlekednek. Időnként robbanások hallatszanak. Újság nincs.

Az asszonyok összesúgnak: Hallották? Az éjjel megint túszoikat szedtek. Megjött a rendelet százat — egyért. Minden koszos németért száz szerb feje esik le. A zsidókat már mind kivégezték.

Másra fordítják a szót, mert férfi közeledik. Jól tudják kik azok a férfiak, akik most nyugodtan járkálnak az utcán, vagy ülnek a kávéházban és együtt mulatnak a németekkel. Rendőrspiclik, Gestapo besúgók, ezek a kivételezettek, vagy gazdag kereskedők, akik együtt dolgoznak a megszállókkal és veszik meg számukra az értéktelen márkáért a verejtékező néptől a búzát, gyümölcsöt, gyapjút, állatokat, bőröket, pálinkát, csillimeket stb.

Ők szabadon járhatnak hat óra után is az utcán, amikor a lakosságnak vissza kell vonulni a lakásokba, mert az autókön fel-alá száguldó németek még azokat is lelővik, akik saját házuk udvarán mutatkoznak.

Ismerős asszony jön szembe velem, az arca komoly, de a szemei ragyognak. Belémkarol és már visz is magával. Kérdésemre: mi hír érkezett, boldogan suttogja. Majd elmondom odabenn. Alig érünk a téglapados konyhába már megvillan fehér fogsora. — Nemsokára felszabadulunk, Ljig felől jönnek. Az este jött Csacsakról egy ember, meséli, hogy ott milyen élet van. Minden család kapott száz kiló búzát és egy köbméter fát. Kiverték a svábokat, úgy szaladnak, úgy a nyulak.

A bluzából egy szakadozott újságlapot húz elő: — Nézd, olvasd csak! Gyorsan kikapom a kezéből, fálom a betűket, az aláíráson megakad a szemem. Most látom először ezt a nevet: Titó.

Egyedül ülök a hideg sötét szobában. Kint köröskörül mindenütt égnék a falvak. Dübörögnek a tankok, zúgnak a teherautók, üvöltének a stukák. A németek három hadosztály segítséget kaptak. Égő falvak jelzik útjukat. Minden férfit megölnek, sőt az asszonyokat is, azt mondják azért van világos kendő a fejükön, hogy a partizánoknak jelt adjanak vele. Büntető expedíció. A jelszavuk: a lakosság bűnös, segítette a partizánokat, el kell őket pusztítani!

Már majd minden nő fekete kendőt visel, alig van ház ahol ne gyászolnának valakit. Sortűzek ropognak, az asszonyok halálra váltan vetik a keresztet. Százszámra végzik ki az embereket minden nap.

Polgárt alig látni, az utcák tele vannak részeg német katonákkal. Az »Emberfölvőti emberek« világos nappal az utca közepén végzik el a szükségletüket, hangosan röhögve.

A lakásokból kikergetik az embereket, ha valaki nincs otthon betörik az ajtót és a hazatérő asszonyokra és gyerekekre fegyvert fognak, majd nagyokat nevetnek, amikor azok hanyat-homlok meñekülnek feldőlt otthonukból.

A mosdótálban megfagyott a víz, szobám fala olyan mintha drágakövek ékesítenék. Megfagyott rajta a nedvesség. Az éjszaka harminckét fok hideg volt. Elindulok a város felé.

Mellékutcákon megyek, gyorsan mozgok, mert a hidegtől megmevedik kezem-lábam. Arcomat a vad hideg marja, füleim, orrom égnék, mint a parázs.

Az egyik mellékutcában újra találkozom azzal az ismerős asszonymal, akinél először láttam Titó kiáltványát. Az arca halálsápadt, mint tüzes parázs égnék szemei mély üregeiben. Olyan erővel szorította meg karomat, hogy szinte csontjaim ropogtak.

— Láttad? Láttad? — ismételte eszelősen.

Mielőtt megkérdezhetném, hogy mi történt már folytatta sírva, átkozódva, csikorgó fogakkal:

— Az átkozott csetnikek, a drázsisták, elárulták őket a németeknek, hogy minden csepp vérük változna gennyé és az utolsó falat hús élve rohadna le a csontjukról. Kétszázhatvan partizánt hoztak be, mind sebesültek, sokat a hátukon vittek a társaik. Mind csupa csont és bőr. A kötések véresek rajtuk s most mind agyonlövik őket. Alsóruhában voltak és mezítláb. Kékrefagyva, sebesülten, betegen és mezítláb . . .

A kezét szájára szorította, mintha vissza akarta volna tartani a zokogást.

Égő fejjel mentem tovább. Ahogy a főutcára kiértem, látom, hogy az utca tele van bámészkodókkal. Az emberek megálltak, mindenki egy közeledő kis csoportot nézett.

Nagyon fiatal leányt kísért több német katona. A lányon vékony kis blúz volt, házi szövésű ráncos szoknya és a kopott kendő alól kilátszott világos szőke haja. Mezítláb ment a keményre fagyott havon. A lábai kékes vörösek voltak és ahogy ment, minden lépésnél ottmaradt a hóban véres lábnyoma. Mögöttem beszédet hallottam.

— Tizenhétéves, tanítóképzői növendék, zsidó lány. Amikor a németek jöttek, falura szökött. Ott dolgozott egy parasztnál, mint cseléd. Valahogy megtudták a csetnikek és átadták a németeknek.

Már régen befordultak a Gestapo épületének kapuján, az emberek is elszéledtek. Csak én álltam még mindig a fal mellett és néztem a fagyott hóban a véres lábnyomokat.

Valievó, 1941

A FEKETE EMBER

Irta: Lóric Péter

A Vajdaság, amely a magyarok bejövetele előtt már szláv népek tanyája volt, a törökök balkáni beözönlése idején, a rigómezei csata után (1389) egyre inkább a nemzeti és joblággyi elnyomás és nyomor elől északra menekülő szerbség lakóhelyévé vált. Telepítettek szerbeket a Vajdaság területére a szerb deszpóták is, akik egyúttal magyar főurak is voltak és az akkori Magyarország területének jórészt, mint sajátjukat birtokolták. A nagy birtokok körül folyt az állandó beháború az ország urai pl. a Hunyadiak, Brankovicsok között, akik felváltva voltak tulajdonosai a Vajdaságnak is. Brankovicsnak birtoka volt akkor egyebek között Tokaj, Munkács, Szatmármegye, Debrecen, Szolnok is északon, míg a mi vidékünkön övé volt Világos (110 falu), Becse (ötszázezer hold), Becskerek, Szlankamen, Titel, Mitrovica, Zemun, Kupinovo, a tiszamenti vidék Csurog és Zenta között és több más uradalom is. Ebben az időben a nagy nyomor, betegségek és háborúk következtében a nép sorai annyira megritkultak, hogy csak egyharmada maradt meg az egykori korszak lakosságának és így — mert munkáskéz hiányában a földnek akkor sem volt értéke — a Brankovicsok, Hunyadiak s mások is más vidékről telepítettek át jobbággyokat, vagy egyszerűen átcsábították ideiglenes jobb munkafeltételekkel a más birtokáról a zsellért. Ilyen jobbággyvédő politikát folytatott és erről lett híres és népszerű Hunyadi Mátyás is; míg Brankovics idegenajkú feleségét a szerbiai nép, mint az »átkozott Jerinát« emlegette, mert az akkori idők szokása szerint urdolgával építette várait a török ellen.

Az időtájt kezdtek átlérni a természetbeni szolgáltatásokról a pénzbeli szolgáltatásokra, az egyre inkább térhódító pénzgazdaság hatása alatt és, míg a jobbággy termékeit adta az úrnak ezek a szolgáltatások sohasem lehettek túlnagyok, mert